

Сержанов В. В.

*доктор економічних наук, доцент,
декан економічного факультету*

Ужгородського національного університету

Дяченко Т. А.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри загальної економічної теорії

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Абрамов Ф. В.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри загальної економічної теорії

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Serzhanov Vitaliy

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,

Dean of The Faculty of Economics

Uzhhorod National University

Diachenko Tetiana

PhD in Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of Department of General Economic Theory

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Abramov Fedir

PhD in Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of Department of General Economic Theory

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

КОРРУПЦІЯ, НЕЕФЕКТИВНІ ІНСТИТУТИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

Анотація. У статті показано, що репресивні антикорупційні заходи, що традиційно застосовуються для попередження виникнення та поширення корупції, є малоефективними через низку причин. Виявлено, що безпосередньою причиною виникнення та поширення корупції є неефективність чинних формальних правил, що призводять до зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур та спонукають клієнта до укладання корупційної угоди. Показано, що, за певних обставин, інституційні реформи, що необхідні для приєднання країни до євроінтеграційних процесів, можуть призвести до підвищення ефективності інституційних рамок країни та мати позитивний вплив на динаміку рівня її корумпованості. Доведено, що для успішного скорочення рівня корумпованості, шляхом підвищення ефективності інституційних рамок, імплантація запозичених формальних правил, що характеризуються умовною неефективністю, має відбуватися виключно після усунення зовнішніх чинників їх неефективності. Обґрунтована необхідність врахування критеріїв доцільності реформування умовно та безумовно-неефективних формальних правил під час реформування неефективних незапозичених формальних правил.

Ключові слова: трансакційні витрати, інституційні реформи, формальні правила, бюрократичні процедури, критерії ефективності.

Постановка проблеми. Вступ до Європейського Союзу є давнім прагненням України. Проте, незважаючи на той довгий шлях, що вже було пройдено та значний обсяг виконаної підготовчої роботи, все ще залишається значна кількість вимог, що мають бути виконані перед тим як інтеграція України до Європейського Союзу стане можливою.

Однією з найбільших перепон для інтеграції України до Європейського Союзу безперечно є корупція. На кожному етапі який Україна вже встигла пройти та шляху інтеграції до Європейського Союзу, високий рівень корумпованості неодмінно згадувався як нагальна проблема, що потребує негайного вирішення. З огляду на це, Україною вже була взята низка зобов'язань, перед Європейськими та міжнародними організаціями, щодо вжиття певних антикорупційних заходів, що мали б сприяти зменшенню рівня корумпованості країни. Але проблема високого рівня корумпованості залишається актуальною й понині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Євроінтеграції, як одному з найуспішніших інтеграційних проєк-

тів, традиційно приділяється багато уваги [1–9], як з боку представників країн, що планують приєднатися до даного інтеграційної об'єднання, так й з боку представників інших країн, адже очевидно, що досвід європейської інтеграції може виявитися корисним й під час інших інтеграційних процесів. Значна частина досліджень приділяється дослідженню інституційних аспектів інтеграції [10–14]. Також традиційною темою досліджень є проблема розширення Європейського Союзу [15–20]. При цьому серед основних факторів, що заважають успішному приєднанню до євроінтеграційних процесів нових членів, називається корупція. Проте взаємозв'язок між інституційними реформами, що мають провести країни, що прагнуть приєднатися до євроінтеграційних процесів та рівнем корумпованості цих країн залишається недостатньо дослідженим, пропри всю увагу дослідників до євроінтеграції.

Мета даної роботи полягає у виявленні умов за яких інституційні реформи, що необхідні для приєднання країни до євроінтеграційних процесів, матимуть позитивний вплив на динаміку рівня корумпованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Репресивні заходи боротьби з корупцією – заходи, що полягають у безпосередньому виявленні корумпованих чиновників та їх клієнтів – показали себе малоєфективними [21]. Це пояснюється декількома причинами, основною з яких є ігнорування даними антикорупційними заходами мотивів, що спонукають учасників корупційної угоди до її укладання. Внаслідок цього репресивні антикорупційні заходи націлені не на попередження виникнення та поширення корупції, а на боротьбу з наслідками цього складного явища. Іншими причинами низької ефективності репресивних антикорупційних заходів є:

- високий рівень витрат на утримання контролюючих установ, співробітники яких уповноважені виявляти факти укладання корупційних угод;
- відсутність надійних запобіжників для зростання рівня корумпованості у контролюючих установах;
- наявність сприятливих умов для поширення внутрішньої корупції у контролюючих установах.

Слід зауважити, що останні два з названих факторів неефективності репресивних антикорупційних заходів, можуть стати причиною зворотного ефекту: коли замість очікуваного зменшення рівня корумпованості спостерігається її зростання.

Очевидно, що репресивні антикорупційні заходи зможуть попередити виникнення та поширення корупції лише в тому випадку коли буде забезпечена висока імовірність викриття факту укладання корупційної угоди. Якщо ж імовірність викриття буде залишатися примарною, то це навряд чи втримає корумпованого чиновника від надання клієнтам корупційних послуг, якими б високими не були штрафні санкції. Це, у свою чергу, означає те, що чисельність співробітників контролюючих установ має бути, по-перше, достатньо великою для виявлення більшості корупційних угод, а, по-друге, пропорційною рівню корумпованості країни. Тобто, чим вище рівень корумпованості країни тим вище мають бути витрати на утримання контролюючих установ.

Іншим суттєвим недоліком репресивних антикорупційних заходів є загроза зростання рівня корумпованості безпосередньо у самих контролюючих установах. Дійсно, для того щоб утримати потенційного корупціонера від спокуси надання корупційних послуг, потрібні не лише поєднання високої імовірності викриття та суворих штрафних санкцій, але й неминучість їх накладання. Проте якщо співробітник контролюючої установи також виявиться корумпованим, то він зможе відпустити спійманого ним чиновника в обмін на хабар. У випадку значного рівня корумпованості контролюючих установ, впровадження репресивних антикорупційних заходів матиме наслідком не зменшення рівня корумпованості країни, а збільшення ціни корупційних послуг, що пропонуються чиновниками. Процедура ж відбору до контролюючих установ лише чесних співробітників, на жаль й досі не існує, що суттєво знижує цінність репресивних антикорупційних заходів.

Не підконтрольність антикорупційних установ будь-яким іншим установам у поєднанні з завищеним рівнем заробітної плати їх співробітників можуть стати причиною ще одного суттєвого недоліку репресивних заходів: поширення внутрішньої корупції у контролюючих установах. Так, завищений рівень заробітної плати співробітників контролюючих установ може спонукати окремих претендентів на вакантні посади отримати посади за допомогою хабара, а не підконтрольність іншим установам надає керівникам антикорупційних установ можливість вирішувати всі внутрішні питання на свій власний розсуд.

Найповніше, усі недоліки репресивних антикорупційних заходів проявляються у випадку їх застосування в умовах високого рівня корумпованості. В цьому випадку репресивні антикорупційні заходи характеризуватимуться найнижчим рівнем ефективності, а до зазначених вище недоліків можуть додатися: небезпека перетворення антикорупційних органів на засіб розправи з конкурентами за прибуткову посаду та загроза перерозподілу потоків корупційних доходів.

Дійсно, зі зростанням рівня корумпованості країни відбуваються не лише кількісні, але й якісні зміни. Так, після досягнення певного рівня корумпованості кількість корумпованих чиновників та укладених ними корупційних угод досягає такого рівня, що якими б чисельними не були відповідні контролюючі установи їх співробітники просто не в змозі виявити більшість з цих угод. Подальші наслідки подібної ситуації залежатимуть від рівня корумпованості співробітників контролюючих установ. У випадку, як що співробітники контролюючих установ є некорумпованими, то їх неспроможність виявити більшість з укладених корупційних угод означатиме для корупціонерів зменшення ризиків викриття та скорочення рівня транзакційних витрат, що пов'язані з наданням корупційних послуг. Останнє сприятиме не лише виникненню у корумпованих чиновників відчуття безкарності, але й також сприятиме зростанню пропозиції корупційних послуг.

Ще більш небезпечна ситуація складатиметься у випадку корумпованості значної частини співробітників контролюючих установ. Адже неможливість тотальної перевірки всіх корумпованих чиновників на предмет укладання ними корупційних угод відкриває для корумпованих співробітників контролюючих установ низку можливостей для власного збагачення. Так неминуча вибірковість перевірок відкриває можливість для виконання замовних перевірок, коли за отриманий хабар співробітники контролюючих установ проводять перевірку роботи тих чиновників, яких хоче позбутися замовник перевірки. Так, наприклад, у якості замовника може виступати інший чиновник, що прагне позбутися свого конкурента. Іншою можливістю якою можуть скористатися співробітники контролюючих установ є зосередження на перевірках тих корупціонерів, що отримують найбільші хабари для вилучення частини їх незаконних доходів на власну користь. Очевидно, що замість бажаного скорочення рівня корумпованості, подібна діяльність корумпованих співробітників контролюючих установ призведе лише до перерозподілу потоків корупційних доходів.

Також небажаним побічним наслідком репресивних антикорупційних заходів може стати формування умов, що є сприятливими для маніпулювання суспільними настроями [22].

Для розробки заходів, що здатні ефективно запобігати виникненню та поширенню корупції, необхідно чітко розуміти як сам механізм укладання корупційної угоди, так й мотиви якими керуються учасники корупційної угоди під час її укладання. Цілком очевидно, що укладання корупційної угоди стає можливим тільки в тому випадку коли поєднуються спроможність корумпованого чиновника надавати корупційні послуги з бажанням клієнта їх отримати. Що ж може запропонувати корумпований чиновник, клієнту корупційної угоди (хабародавцю)?

Усе наше життя жорстко регламентовано різноманітними правилами, як неформальними, так й формальними. Внаслідок цього будь-яка діяльність пов'язана з необхідністю проходження бюрократичних процедур на кожній з яких потенційний клієнт корупційної угоди зустріча-

ється з чиновником. Проходження відповідних бюрократичних процедур не є безкоштовним для клієнта: під час їх проходження клієнту доводиться витратити не лише гроші, але й свій час, а також докласти певні зусилля. Рівень зазначених витрат – трансакційних витрат бюрократичних процедур – напряму залежить від чисельності, заплутаності та суперечливості бюрократичних процедур, що передбачені чинними формальними правилами. Іншими словами рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур визначається рівнем ефективності чинних формальних правил [23]: чим вище ефективність чинних формальних правил, тим нижче рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур.

Високий рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур суттєво ускладнює клієнту ведення обраної діяльності, а в певних випадках, може взагалі змусити його відмовитись від ведення даної діяльності. Тому очевидно, що в інтересах клієнта буде зменшити тим чи іншим чином рівень власних трансакційних витрат бюрократичних процедур. В окремих випадках, коли штрафні санкції за недотримання вимог формальних правил є набагато нижчими за трансакційні витрати бюрократичних процедур, клієнт може просто відмовитись від їх дотримання вимог – заплатити штраф буде значно дешевше. Натомість у більшості інших випадків подібне ігнорування вимог чинних формальних правил є неможливим: у разі виявлення порушення доведеться не лише заплатити штраф, що значно перевищує трансакційні витрати бюрократичних процедур, але й припинити свою діяльність.

Проте у клієнтів є й інший, більш надійний та безпечний механізм зменшення власних трансакційних витрат бюрократичних процедур: укладання корупційної угоди з чиновником, що уповноважений здійснювати контроль за дотриманням клієнтом вимог чинних формальних правил. Дійсно, під час проходження будь-якої бюрократичної процедури клієнт має справу з чиновником, що вирішує чи виконав клієнт всі вимоги чинних формальних правил для проходження даної бюрократичної процедури. У багатьох випадках чинними формальними правилами чиновнику надаються надзвичайно широкі дискреційні повноваження для того, щоб приймати подібні рішення на свій власний розсуд. Внаслідок цього фактичний рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур з яким зіткнеться клієнт значною мірою залежить від чиновника. Так, чиновник може дуже прискіпливо перевіряти дотримання клієнтом вимог передбачених чинними формальними правилами та наполягати на виконанні всіх дрібниць, або навіть може навмисно грати на недосконалої формальних правил, уповільнюючи проходження відповідної бюрократичної процедури.

З іншого боку, завдяки своїм дискреційним повноваженням, чиновник може заплочити очі на деякі порушення, дозволяючи клієнту недотримуватись певних вимог чинних формальних правил та зменшуючи тим самим рівень його трансакційних витрат бюрократичних процедур. Останній варіант розвитку подій є більш імовірним в тому випадку коли корумпований чиновник отримує винагороду від клієнта у вигляді хабара чи зустрічних послуг.

Таким чином, неефективність чинних формальних правил обумовлює одночасно як попит на корупційні послуги, так й їх пропозицію. Чисельні та заплутані бюрократичні процедури підвищують рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур та, відповідно, створюють умови, що є сприятливими для укладання корупційної угоди між клієнтом та чиновником. Завдяки останній клієнт в обмін на хабар отримує дозвіл не дотри-

муватись певної частини чинних формальних правил, що прискорює проходження даної бюрократичної процедури та зменшує рівень відповідних трансакційних витрат. З іншого боку тим же самими формальними правилами чиновнику надаються широкі дискреційні повноваження, завдяки яким він має можливість пропонувати корупційні послуги.

Відповідно, боротьбу з корупцією необхідно розглядати як складову частину значно більшої проблеми реформування інституційних рамок.

Необхідною умовою інтеграції України до Європейського Союзу є узгодження норм вітчизняного законодавства з нормами прийнятими в ЄС. В окремих випадках реформування чинних формальних правил вимагає їх повної заміни, втому числі й шляхом прямого запозичення тих формальних правил, що діють в країнах ЄС.

Можна було б сподіватися, що безпосереднє запозичення формальних правил, що вже довели свою ефективність в країнах ЄС дозволить автоматично підвищити загальну ефективність чинних інституційних рамок та суттєво зменшити рівень корумпованості країни. Проте, ефективність будь-яких формальних правил залежить не лише від того наскільки ретельно, під час їх розробки, були враховані всі аспекти тієї чи іншої проблеми, але й від того наскільки ефективно дані формальні правила були реалізовані та від ефективності інших, суміжних формальних правил. В останньому випадку ми можемо говорити про умовну неефективність формальних правил, тобто неефективність формальних правил, що обумовлена не їх внутрішніми вадами, а певними зовнішніми чинниками [24].

Типовим прикладом неефективної реалізації формальних правил є відсутність зацікавленості чиновника у якісному та швидкому виконанню своїх службових обов'язків. В подібних умовах чиновник може затягувати проходження клієнтом відповідної бюрократичної процедури або спонукаючи його до укладання корупційної угоди, або просто через відсутність бажання ефективно виконувати свою роботу. Небажаним наслідком цього є зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур, незалежно від ефективності самих формальних правил.

Неефективність суміжних формальних правил, також може стати причиною умовної неефективності запозичених формальних правил, адже рідко коли певна проблема може бути врегульована одним єдиним формальним правилом. В більшості випадків різні аспекти однієї й тієї ж самої проблеми регулюються декількома різними формальними правилами, що вводяться для досягнення спільної мети. Неефективність будь-якого формального правила з групи суміжних формальних правил може стати причиною умовної неефективності решти формальних правил з даної групи.

Так, наприклад, можна вводити безліч формальних правил, що підвищують вимоги до якості доріг чи роблять більш жорстким відбір підрядників для будівництва автошляхів, проте доти поки не будуть введені (та належним чином реалізовані) ефективні формальні правила, що передбачають покарання для водіїв та власників автотранспорту за перевищення ваги, якісні дороги ніколи не з'являться.

Тому, в окремих випадках, варто проводити запозичення не окремого формального правила, норми якого подобаються суспільству, а всього комплексу формальних правил, що покликані врегулювати одне й теж саме питання.

Слід зазначити, що крім безпосередньої неефективності суміжних формальних правил до умовної неефективності запозичених формальних правил може призвести їх неузгодженість з нововведеними формальними

правилами, чи навпаки їх відсутність. Так, наприклад, якщо формальними правилами, що планується запозичити, вводиться певна норма за порушення якої передбачаються відповідні штрафні санкції, проте при цьому не лише не створено установу чиї співробітники мають стежити за дотриманням даної норми та накладати передбачені штрафні санкції, але й навіть неприйнятні формальні правила, що мають впорядковувати її діяльність, то ефективність подібних запозичених формальних правил буде дуже низькою, адже більшість клієнтів просто не буде дотримуватись їх вимог.

Таким чином, зменшення рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур, та відповідно рівня корумпованості, вимагає реформування не окремих формальних правил, а реформування всієї їх сукупності, що утворює чинні інституційні рамки країни. Успішність же запозичення формальних правил інших країн залежить від якості підготовчої роботи з усунення наявних зовнішніх факторів, що можуть обумовити умовну неефективність запозичених формальних правил.

Неменшою проблемою ніж забезпечення ефективності запозичених формальних правил є підвищення рівня ефективності решти національних формальних правил, адже вимоги щодо відповідності норм вітчизняного законодавства нормам прийнятими в ЄС стосуються лише незначної долі національних формальних правил.

Важливою складовою реформування незапозичених чинних формальних правил є визначення доцільності їх реформування. Загалом може бути виділено три критерії доцільності реформування неефективних формальних правил: «прийнятність для суспільства мети, досягненню якої мають сприяти неефективні формальні правила; низький рівень трансакційних витрати заміни формальних правил, порівняно з очікуваною перевагою від їх зміни; відсутність прямої несиметричності альтернативних формальних правил» [25].

Доцільність реформування безумовно неефективних формальних правил значною мірою визначається типом неефективності відповідних формальних правил. У тих випадках коли безумовно неефективні формальні правила характеризуються цільовим або трансакційним типом неефективності, їх реформування є доцільним, адже мета, що переслідується даними формальними правилами є прийнятною для суспільства, а переваги від їх зміни однозначно перевищують трансакційні витрати зміни цих формальних правил.

Виключенням з цього може бути лише ситуація коли відповідні формальні правила планується замінити альтернативними формальними правилами, що характеризуються прямою несиметричністю, тобто формальними правилами чиї трансакційні витрати скасування значно нижчі за трансакційні витрати їх прийняття. В даному випадку намагання реформувати неефективні чинні формальні правила буде просто позбавлено будь-якого сенсу, адже групи, що зацікавлені в збереженні старих формальних правил можуть з легкістю їх повернути.

Більш складна ситуація спостерігається у тих випадках коли безумовно неефективні формальні правила характеризуються етичним типом неефективності. Мета, що переслідується етично неефективними формальними правилами не відповідає морально-етичним поглядам

значної частини суспільства; тому їх введення не може зупинити певні категорії суспільства від порушення вимог даних формальних правил. Гіркий досвід показує, що законодавча заборона алкоголю, абортів, грального бізнесу та інших «небезпечних» для суспільства товарів та послуг не могла зупинити споживачів даних благ від їх споживання, натомість призводила до появи неконтрольованих чорних ринків, зростання рівня злочинності та кількості смертей від вживання неякісної продукції, що виготовлялася тіншовими виробниками за відсутності будь-якого контролю з боку держави. При цьому очевидно, що досягнення поставленої мети вимагає значних витрат примусу виконання вимог відповідних етично неефективних формальних правил.

Якщо розглядати проблему етично неефективних формальних правил суто з економічної точки зору, то існування подібних формальних правил може бути виправданим виключно в тих випадках коли витрати примусу до виконання їх вимог та негативні зовнішні ефекти, обумовлені введенням відповідних правил є нижчими за очікувані переваги від їх застосування. Якщо ж етично неефективні формальні правила не відповідають зазначеним вимогам та не існує прийнятних альтернативних формальних правил якими б можна було б їх замінити, етично неефективні чинні формальні правила мають бути скасовані.

На відміну від безумовно неефективних формальних правил, неефективність умовно неефективних формальних правил обумовлена не їх внутрішніми вадами, а наявністю певних зовнішніх чинників. Тому доцільність реформування незапозичених умовно неефективних формальних правил визначається в першу чергу тим чи можуть бути усунуті зовнішні чинники їх неефективності та рівнем трансакційних витрат, що пов'язані з усуненням цих чинників. В тих випадках коли зовнішні чинники неефективності даних умовно неефективних формальних правил усунути неможливо, або очікувані переваги від реформування даних правил є меншими за рівень трансакційних витрат усунення зовнішніх чинників неефективності, реформування умовно неефективних формальних правил є недоцільним.

Висновки. Таким чином, необхідною умовою успішної інтеграції України до Європейського Союзу є підвищення рівня ефективності чинних формальних правил – основного запобіжника виникнення та поширення бюрократичної корупції.

Запозичені формальні правила, що характеризуються умовною неефективністю мають імплантуватися до національних інституційних рамок виключно після того, як будуть виявлені та усунені всі зовнішні чинники їх неефективності.

Реформування незапозичених формальних правил має відбуватися відповідно до критеріїв доцільності реформування формальних правил. Тобто реформування незапозичених формальних правил є доцільним якщо: відповідними формальними правилами переслідується мета, що є прийнятною для суспільства, трансакційні витрати заміни формальних правил менші за очікувані переваги від їх реформування, формальні правила якими планується замінити чинні формальні правила не характеризуються прямою несиметричністю.

Список використаних джерел:

1. Carinci F. Challenging History through EU Integration. *Transition Studies Review*. 2006. Vol. 13. № 1. P. 3–5.
2. Shin K., Wang Y. The Impact of Trade Integration on Business Cycle Co-Movements in Europe. *Review of World Economics*. 2005. Vol. 141. № 1. P. 104–123.

3. Alcidi C. Economic Integration and Income Convergence in the EU. *Intereconomics*. 2019. Vol. 54. № 1. P. 5–11.
4. Agur I., Dorrucchi E., Mongelli F.P. Testing the Links between Institutional Integration and Trade Deepening: Clues from Europe. *Open Economies Review*. 2007. Vol. 18. № 5. P. 599–612.
5. Orłowski L., Tsiubulina A. Integration of Central and Eastern European and the Euro-Area Financial Markets: Repercussions from the Global Financial Crisis. *Comparative Economic Studies*. 2014. Vol. 56. № 3. P. 376–395.
6. Ferreira C., Turcu C. Recent challenges of the European integration: an introduction. *International Economics and Economic Policy*. 2019. Vol. 16. № 3. P. 463–465.
7. Mercenier J., Voyvoda E. On barriers to technology adoption, appropriate technology and European integration. *Review of World Economics*. 2021. Vol. 157. № 3. P. 669–702.
8. Tsobanoglou G.O. Aspects of European Socio-economic Integration: Labour Conditions in Greece. *Journal of the Knowledge Economy*. 2015. Vol. 6. № 4. P. 929–945.
9. Formby J.P., Norrbin S.C., Sakano R. The synchronization of business cycles across the European Community. *Open Economies Review*. 1992. Vol. 3. № 3. P. 233–253.
10. Nicolaidis P. Economic integration and the structure of national institutions. *Intereconomics*. 2012. Vol. 47. № 3. P. 165–169.
11. Dorrucchi E., Firpo S., Fratzscher M. et al. The Link between Institutional and Economic Integration: Insights for Latin America from the European Experience. *Open Economies Review*. 2004. Vol. 15. № 3. P. 239–260.
12. Lampach N., Dyevre A. Choosing for Europe: judicial incentives and legal integration in the European Union. *European Journal of Law and Economics*. 2020. Vol. 50. № 1. P. 65–86.
13. Weber F. European integration assessed in the light of the ‘rules vs. Standards debate’. *European Journal of Law and Economics*. 2013. Vol. 35. № 2. P. 187–210.
14. Nicolaidis P. The problem of effective implementation of EU rules: An institutional solution. *Intereconomics*. 2001. Vol. 36. № 1. P. 14–19.
15. Csaba L. Ready, steady, go? How prepared are the new EU members for full integration?. *Intereconomics*. 2004. Vol. 39. № 2. P. 69–75.
16. Passera C. The Enlarged EU: Economic Integration, Financial Development, and Business Opportunities for Foreign Banks. *Transition Studies Review*. 2004. Vol. 11. № 3. P. 17–27.
17. Nicolaidis P.A., Hornik J. The Political Limits of Economic Integration. *Intereconomics*. 2017. Vol. 52. № 5. P. 315–322.
18. Domines G. Ukraine Economy and Finance in the Reform Process and the European Partnership: A Focus on Aerospace Industry. *Transition Studies Review*. 2005. Vol. 12. № 2. P. 257–292.
19. Sapir A. Ukraine and the EU: Enlargement at a New Crossroads. *Intereconomics*. 2022. Vol. 57. № 4. P. 213–217.
20. Sologoub I. Ukraine’s EU Integration: A Long Way Home. *Intereconomics*. 2022. Vol. 57. № 4. P. 218–224.
21. Абрамов Ф. В. Ефективність репресивних антикорупційних заходів в умовах високого рівня корумпованості. *Бізнес Інформ*. 2017. № 12. С. 8–12.
22. Абрамов Ф. В. Суспільні настрої як фактор динаміки антикорупційних формальних правил. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 26–31.
23. Абрамов Ф. В. Трансакційні витрати корупційної угоди. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Темат. вип. «Технічний прогрес і ефективність виробництва». 2005. № 1. С. 273–282.
24. Абрамов Ф. В. Чинники сталості умовно неефективних формальних правил. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ» Збірник наукових праць. Серія : Технічний прогрес і ефективність виробництва*. 2015. № 26. С. 125–131.
25. Абрамов Ф. В. Критерії доцільності реформування умовно та безумовно неефективних формальних правил. *Бізнес Інформ*. 2016. № 6. С. 8–12.

References:

1. Carinci F. (2006) Challenging History through EU Integration. *Transition Studies Review*, vol. 13, no. 1, pp. 3–5.
2. Shin K., Wang Y. (2005) The Impact of Trade Integration on Business Cycle Co-Movements in Europe. *Review of World Economics*, vol. 141, no. 1, pp. 104–123.
3. Alcidi C. (2019) Economic Integration and Income Convergence in the EU. *Intereconomics*, vol. 54, no. 1, pp. 5–11.
4. Agur I., Dorrucchi E., Mongelli F.P. (2007) Testing the Links between Institutional Integration and Trade Deepening: Clues from Europe. *Open Economies Review*, vol. 18, no. 5, pp. 599–612.
5. Orłowski L., Tsiubulina A. (2014) Integration of Central and Eastern European and the Euro-Area Financial Markets: Repercussions from the Global Financial Crisis. *Comparative Economic Studies*, vol. 56, no. 3, pp. 376–395.
6. Ferreira C., Turcu C. (2019) Recent challenges of the European integration: an introduction. *International Economics and Economic Policy*, vol. 16, no. 3, pp. 463–465.
7. Mercenier J., Voyvoda E. (2021) On barriers to technology adoption, appropriate technology and European integration. *Review of World Economics*, vol. 157, no. 3, pp. 669–702.
8. Tsobanoglou G. O. (2015) Aspects of European Socio-economic Integration: Labour Conditions in Greece. *Journal of the Knowledge Economy*, vol. 6, no. 4, pp. 929–945.
9. Formby J. P., Norrbin S. C., Sakano R. (1992) The synchronization of business cycles across the European Community. *Open Economies Review*, vol. 3, no. 3, pp. 233–253.
10. Nicolaidis P. (2012) Economic integration and the structure of national institutions. *Intereconomics*, vol. 47, no. 3, pp. 165–169.
11. Dorrucchi E., Firpo S., Fratzscher M. et al. (2004) The Link between Institutional and Economic Integration: Insights for Latin America from the European Experience. *Open Economies Review*, vol. 15, no. 3, pp. 239–260.
12. Lampach N., Dyevre A. (2020) Choosing for Europe: judicial incentives and legal integration in the European Union. *European Journal of Law and Economics*, vol. 50, no. 1, pp. 65–86.
13. Weber F. (2013) European integration assessed in the light of the ‘rules vs. Standards debate’. *European Journal of Law and Economics*, vol. 35, no. 2, pp. 187–210.
14. Nicolaidis P. (2001) The problem of effective implementation of EU rules: An institutional solution. *Intereconomics*, vol. 36, no. 1, pp. 14–19.

15. Csaba L. (2004) Ready, steady, go? How prepared are the new EU members for full integration? *Intereconomics*, vol. 39, no. 2, pp. 69–75.
16. Passera C. (2004) The Enlarged EU: Economic Integration, Financial Development, and Business Opportunities for Foreign Banks. *Transition Studies Review*, vol. 11, no. 3, pp. 17–27.
17. Nicolaidis P. A., Hornik J. (2017) The Political Limits of Economic Integration. *Intereconomics*, vol. 52, no. 5, pp. 315–322.
18. Dominesse G. (2005) Ukraine Economy and Finance in the Reform Process and the European Partnership: A Focus on Aerospace Industry. *Transition Studies Review*, vol. 12, no. 2, pp. 257–292.
19. Sapir A. (2022) Ukraine and the EU: Enlargement at a New Crossroads. *Intereconomics*, vol. 57, no. 4, pp. 213–217.
20. Sologoub I. (2022) Ukraine's EU Integration: A Long Way Home. *Intereconomics*, vol. 57, no. 4, pp. 218–224.
21. Abramov F. V. (2017) Efektyvnist represyvnnykh antykoruptsiynykh zakhodiv v umovakh vysokoho rivnia korumpovanosti [The Efficiency of Repressive Anti-Corruption Measures in Conditions of High-Level Corruption]. *Biznes Inform*, no. 12, pp. 8–12.
22. Abramov F. V. (2018) Suspilni nastroi yak faktor dynamiky antykoruptsiynykh formalnykh pravyl [The Public Sentiments as a Factor in the Dynamics of Anti-Corruption Formal Rules]. *Biznes Inform*, no. 12, pp. 26–31.
23. Abramov F. V. (2005) Transaktsiini vytraty koruptsiinoi uhody [Transaction costs of a corrupt transaction]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut". Thematic issue "Tekhnichnyi prohres i efektyvnist vyrobnytstva"*, no. 1, pp. 273–282.
24. Abramov F. V. (2015) Chynnyky stalosti umovno neefektyvnnykh formalnykh pravyl [The factors of stability of conditionally inefficient formal rules]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI». Seriya «Tekhnichnyi prohres i efektyvnist vyrobnytstva»*, no. 26, pp. 125–131.
25. Abramov F. V. (2016) Kryterii dotsilnosti reformuvannya umovno ta bezumovno neefektyvnnykh formalnykh pravyl [Criteria for the Appropriateness of Reforming Both the Conditionally and the Unconditionally Inefficient Formal Rules]. *Biznes Inform*, no. 6, pp. 8–12.

CORRUPTION, INEFFICIENT INSTITUTIONS AND EUROPEAN INTEGRATION

Summary. It is shown that the repressive anti-corruption measures traditionally used to prevent the emergence and spread of corruption are ineffective due to a number of reasons. The main reason for the ineffectiveness of these measures is the failure to take into account the client's motives when concluding a corruption agreement with a corrupt official. It was revealed that the direct cause of the emergence and spread of corruption is the inefficiency of the existing formal rules, which lead to an increase in the level of transaction costs of bureaucratic procedures and encourage the client to enter into a corruption agreement. As a result, the fight against corruption should be considered as an integral part of general institutional reforms. Achieving a noticeable reduction in the level of corruption in the country is possible due to the consistent implementation of reforms aimed at increasing the overall effectiveness of the current formal rules. The direct consequences of these reforms should be both the elimination of the incentives that prompt the client to enter into a corrupt deal, and the elimination of the official's discretionary powers that enable him to provide corrupt services to his clients. It is shown that, under certain circumstances, the institutional reforms necessary for the country's accession to the European integration processes can lead to an increase in the efficiency of the country's institutional framework and have a positive impact on the dynamics of its level of corruption. Corresponding reforms can take place both by borrowing formal rules that have already managed to prove their effectiveness, and by increasing the effectiveness of existing non-borrowed formal rules. In both cases, a sustainable long-term reduction in the level of corruption in the country is possible only if positive dynamics of formal rules are ensured. It has been proven that in order to successfully reduce the level of corruption by increasing the efficiency of the institutional framework, the implantation of borrowed formal rules characterized by conditional inefficiency should occur only after the elimination of external factors of their inefficiency. The need to take into account the criteria for the expediency of reforming conditionally and unconditionally ineffective formal rules during the reformation of ineffective non-borrowed formal rules is substantiated.

Key words: transaction costs, institutional reforms, formal rules, bureaucratic procedures, criteria of efficiency.